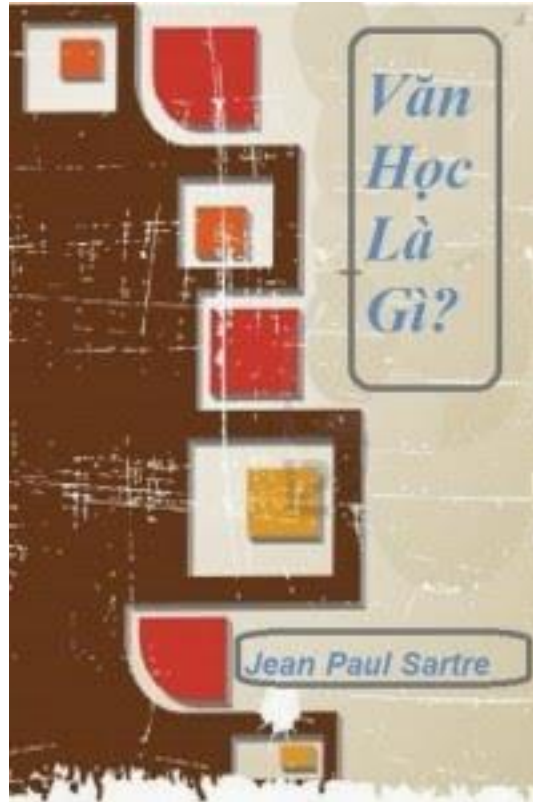

"Văn Học Là Gì?"

Jean-Paul Sartre

Văn Học Là Gì?
Tác giả: Jean-Paul Sartre
Dịch giả: Nguyễn Ngọc

Giới thiệu:

J.P.Sartre và câu hỏi: Văn học là gì?

- Câu trả lời có vẻ đơn giản: văn học là... văn học.

Nhưng trả lời như thế, chính là đặt tiếp một câu hỏi, và lại một câu hỏi nữa, mà câu trả lời đâu như còn thấp thoáng ở phía trước.

Là một nhà văn tự do và dấn thân, Sartre đã gắn kết hai khái niệm tưởng chừng mâu thuẫn này vào mục đích sáng tạo của nhà văn, bởi người ta có thể hỏi vặn: tự do đôi khi là từ chối dấn thân, và ngược lại, dấn thân có khi là mất tự do? Nhưng nhà văn chân chính lại là người

chuyên gắn kết, luôn "cầm tay những đối cực" và luôn hóa giải được những mâu thuẫn tưởng chừng không thể "nhìn mặt nhau". Nhà văn, theo Sartre, sở dĩ được gọi là nhà văn vì anh ta luôn tồn tại cùng một người khác, một "cái tôi thứ hai" của anh ta: đó là người đọc. Nếu tác phẩm là trung gian giữa nhà văn và người đọc, thì chính sự đọc tác phẩm bởi người đọc (chứ không bởi nhà văn) đã quyết định cho tác phẩm một đời sống, một tồn tại. Và nếu nhà văn là con người tự do khi sáng tác, thì người đọc cũng phải là người tự do khi đọc tác phẩm. Và nhà văn "là con người tự do nói với những con người tự do, chỉ có một đề tài: tự do". Và như thế, tác phẩm nghệ thuật là giá trị "bởi nó là tiếng gọi". Nhưng cũng theo Sartre, "nhà văn không được tìm cách gây chấn động" dù mục đích tác phẩm là tiếng gọi, mà "tác phẩm nghệ thuật cần có tính chất trình bày đơn thuần: người đọc cần có một độ lùi thẩm mỹ nhất định". Và ở đây, Sartre đã có dịp phê phán T. Gautier rất nặng lời về quan niệm "nghệ thuật vị nghệ thuật" mà thực ra, tự thân văn học phải là như vậy, đã là như vậy một khi nó muốn được công nhận là văn học, là nghệ thuật. Một tư tưởng sáng rõ được trình bày bởi một văn phong phức hợp, nhiều lúc rối rắm nhưng luôn độc đáo, Văn học là gì? của Sartre vừa tranh biện vừa thuyết phục, đôi khi "phang" thẳng những đối thủ vô hình và hữu hình, nhưng mục đích cuối cùng chỉ là vì văn học, vì khát mong đặt văn học, đặc biệt là văn xuôi, đúng chỗ của nó, đúng "đất" của nó, với lòng tin khẳng khẳng vào sứ mạng cao đẹp của văn học, nhưng không vì thế mà buộc văn học phải trở thành công cụ: nó là "đối tác" của nhà văn, và chỉ khi có người đọc, thì nhà văn mới là nhà văn, tác phẩm mới thành tác phẩm. Có điều, không thấy Sartre nói "người đọc", là ở số ít hay số nhiều, hoặc theo ông, số ít hay số nhiều cũng thế cả, một người đọc vẫn là "người đọc", và chỉ cần như thế, tác phẩm đã có thể là tác phẩm rồi, bởi người đọc khát khao, yêu cầu, kỳ vọng ở chính tác phẩm mà mình đọc, họ có

thể thấy chính cái mà họ muốn thấy. Và họ phải “liên lụy”, phải cộng đồng trách nhiệm cùng tác giả: "Và toàn bộ nghệ thuật của tác giả là buộc tôi (tức người đọc) phải sáng tạo ra cái mà anh bóc lộ, tức là, buộc tôi phải liên lụy". Với Sartre, luôn luôn tự do là sự lựa chọn tự do, và tác phẩm là sự trình bày tưởng tượng về thế giới như một đòi hỏi tự do của con người văn học trở nên gần gũi, thiết cốt mà cũng cao vợi với con người là ở chỗ đó. Cho nên, theo Sartre, "không làm gì có văn học đen", bởi thế giới trong văn học được mô tả dù đen tối tới đâu thì cũng là mô tả cho con người tự do đọc và cảm nhận tất cả niềm tự do nước mắt mình. Vì thế, “chỉ có những cuốn tiểu thuyết hay và những cuốn tiểu thuyết tồi. Và tiểu thuyết tồi là tiểu thuyết toan gây thích thú bằng phỉnh nịnh trong khi tiểu thuyết hay là một đòi hỏi và một tin cậy". Nghĩa là, một tác phẩm hay luôn là người bạn tốt của con người. Do đó, "mọi ý định nô lệ hóa người đọc tác hại ngay đến chính nghệ thuật của nhà văn". Với Sartre, tự do cầm bút bao hàm tự do công dân, "Người ta không viết cho những người nô lệ". Và văn xuôi, tự thân nó phải mang ý nghĩa dân chủ, và "khi cái này bị uy hiếp thì cái kia cũng bị uy hiếp". Nghĩa là nhà văn không thể vô can, dù nhiều lúc anh ta tỏ ra như vậy. Nhà văn bị buộc phải can dự, và trong khi hướng về một tương lai với cái huyền thoại vinh quang, nhà văn lại thêm lên "ký một thỏa ước thần bí với những người chết vĩ đại" của quá khứ và trong hiện tại, nhà văn trông chờ vào một “công chúng chuyên gia”, có thể hiểu và đánh giá được tác phẩm của mình. Những mâu thuẫn ấy trong mỗi nhà văn là có thật, và Sartre chỉ ra không phải để phê phán, mà để thấy tính phức tạp và nước đôi của văn học. Chưa bao giờ chúng ta được sống trong một xã hội không có giai cấp, vì vậy, mĩa mai thay, và cũng đúng thay, theo lời Sartre, nhà văn thường khi phải lựa chọn giữa vai trò "là chó giữ nhà hay là anh hề" (?) Nhưng dù là gì, tác phẩm của nhà văn bao giờ cũng là "một tiếng gọi tuyệt vọng hướng tới niềm tự do của

người đọc mà họ giả vờ khinh miệt".

Tác phẩm của nhà văn đẩy những bất hòa được mô tả đến cùng cực, biến thành sự tự bất hòa. Vậy là, trong một xã hội có giai cấp, nhà văn luôn luôn là một khối mâu thuẫn, nhà văn sống và thể hiện những mâu thuẫn xã hội, những mâu thuẫn trong số phận con người bằng chính những mâu thuẫn trong nội tâm mình. Nói cách khác, nhà văn phải "tâm linh hóa" cái thực tại được trình bày trong tác phẩm, cái thực tại chẳng có gì khác hơn là "cái thế giới muôn màu sắc và cụ thể này, với vẻ nặng nề của nó, với cái ác vô hình cứ gặm nhấm nó mà chẳng bao giờ tiêu huỷ nó được". Và, đây là sứ mạng của nhà văn: "Nhà văn sẽ phục hồi lại đúng như vậy, sống sít thế, nặng mùi thế, thường nhật thế để trình bày nó cho các niềm tự do trên nền tảng một tự do". Những lập luận trên đây tới một kết luận cuối cùng "rất J.P.Sartre" như sau:

"Tóm lại, văn học, trong bản chất của nó, là tính chủ quan của một thế giới trong tình trạng cách mạng thường trực". Chả trách, những suy tưởng về triết học, những lý luận có vẻ thuần túy văn học của Sartre đã góp phần vào cuộc "cách mạng trí thức" Pháp tháng 5/1968. Văn phong của Sartre là văn phong bùng nổ, nó "máu lửa" như trong một trận chung kết bóng đá, nó thiết lập một đội ngũ những fans cuồng nhiệt, thậm chí nó tạo ra cả những hoohgans. Một tác phẩm viết đã hơn 50 năm nhưng có vẻ chưa lạc hậu khi nhân loại bước vào thế kỷ XXI. Câu hỏi Viết cho ai? vẫn còn nóng hổi tính thời sự. Cái dẫn thân mạnh mẽ đầu tiên của nhà văn chính là cái dẫn thân vào văn học. Và phải chăng, sự "tự do cuối cùng" cú nhảy cuối cùng của nhà văn là cú nhảy để thoát khỏi chính tác phẩm của mình? Một điều gần như bất khả. Như thế, cũng theo Sartre, nhà văn "bị tự do" nhiều hơn là "được tự do"?

Cuốn Văn học là gì? của Jean-Paul Sartre, qua bản dịch khúc chiết của Nguyễn Ngọc, đã cho chúng ta được tiếp xúc không chỉ tư tưởng hay kiến giải của nhà văn bậc thầy này, mà còn cho thưởng thức văn phong của ông, một văn phong đi giữa triết học và lý luận văn học, một văn phong nhiều lúc được đẩy tới cực đoan nhưng bao giờ cũng đầy cảm xúc. Một thứ cảm xúc bị dồn nén theo kiểu J.P.Sartre.

Nhà thơ Thanh Thảo

(Theo Cuốn Mãi mãi là bí mật)

Nguồn: <http://www.sachhay.org/sach/ChiTiet/180/van-hoc-la-gi>

Gửi Lên: Lê-Thụy-Chi

Ngày 4/10/2016

www.vietnamvanhien.net